

Ünlemler Soru İşareti (Interrobang) Üzerine

On the Exclamation Question Mark (Interrobang)

Öz

Kadir YILMAZ*

* Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sivas, Türkiye, yilmazkadir@cumhuriyet.edu.tr, [ORCID: 0000-0001-5154-8322](https://orcid.org/0000-0001-5154-8322), [ROR ID: ror.org/04f81fm77](https://ror.org/04f81fm77)

Gönderilme Tarihi / Received Date

27.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date

05.03.25

Yayın Tarihi / Publication Date

21.03.2025

Atıf/Citation: Yılmaz K., Ünlemler Soru İşareti (Interrobang) Üzerine

Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 31, 233-244
doi.org/10.30767/diledeara.1592196

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme.

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review:

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support:

The author declared that this study has received no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makalelerin telif hakları dergimize ait olup CC-BY-NC-ND lisansına uygun olarak açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies

The copyright of the articles published in our journal belongs to our journal and is published as open access in accordance with CC-BY-NC-ND licenses.

tded.org.tr | 2025

Yazı dilinde duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek amacıyla kullanılan noktalama işaretleri; diğer göstergeler gibi anlama hizmet eden, anlamı bazı yönlerden etkileyen, tamamlayan ve okuyucuya yol gösteren dil içi göstergelerdir. Yazım kılavuzlarında noktalama işaretlerinin kullanımıyla ilgili detaylı bilgilere yer verilmekte, bu noktalama işaretlerinin hangi amaçla ve hangi bağlamlarda kullanıldığı, anlam ve gramer açısından neden gerekli olduğu örneklerle açıklanmaktadır. Standart noktalama işaretlerinin dışında Türk Dil Kurumunun güncel Yazım Kılavuzu'nda yer verilmeyen fakat yazıda kullanılan ünlemler soru işaretinin (!?) imlada yeri olmadığı hâlde anlama derinlik ve incelik katmak amacıyla bazı yazarlar tarafından farklı metin türlerinde kullanıldığı, cümleye hem soru hem de ünlem anlamlarıyla birlikte "paylama, serzeniş, sızlanma, kızgınlık, şaşkınlık, kafa karışıklığı, ilginçlik" gibi anlamlar kazandırdığı görülmektedir. Bu çalışmada Batı dillerinde interrobang olarak adlandırılan !?! işaretlerini birlikte karşılayacak "ünlemler soru işareti" teriminin kullanımı teklif edilmektedir. Ayrıca bu ikili işaretin ne amaçla kullanıldığına değinilip anlatıma kattığı incelik ve derinlik üzerinde durulmakta, Türkçede ve başka dillerdeki örneklerinden hareketle sınırları belirlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmla, noktalama işaretleri, soru işareti, ünlem işareti, ünlemler soru işareti.

Abstract

Punctuation marks used to express feelings and thoughts more clearly in written language; They are intra-linguistic signs that, like other signs, serve the meaning, affect the meaning in some ways, complement it and guide the reader. Detailed information about the use of punctuation marks is included in the spelling guides, and the purposes and contexts in which these punctuation marks are used are explained with examples why they are necessary in terms of meaning and grammar. Apart from standard punctuation marks, the exclamatory question mark, which is not included in the current Spelling Guide of the Turkish Language Association but is used in many languages, has no place in spelling, but is used by some writers in different text types in order to add depth and subtlety to the meaning, adding "sharing" to the sentence with both question and exclamation meanings. It seems to convey meanings such as "reproach, whining, anger, surprise, confusion, interestingness". In this study, an "exclamatory question mark" is proposed to combine the !?! signs, which are called interrobang in Western languages. In addition, the purpose of this double sign will be mentioned and the subtlety and depth it adds to the expression will be emphasized; The boundaries of the sign will be determined based on examples in Turkish and other languages.

Keywords: Orthography, punctuation, question mark, exclamation mark, interrobang.

Giriş

Dilin temeli sözdür ve yazı dili ondan doğmuştur. Yazının amacı, dil göstergelerini işaretlemektir. Noktalama işaretleri de dildeki bu grafiklerin bir parçası olarak değerlendirilir. Nasıl ki dildeki her biçim biriminin bir görevi ve anlamı varsa, her biri anlama çeşitli yönlerden hizmet ediyorsa noktalama işaretleri de anlama hizmet eden unsurlardır. Dildeki seslere birer ses birimi olarak anlamı tamamlama görevi verilirken noktalama işaretlerinin de her birine anlamı tamamlamak için bir görev verilir. Bu sebeple noktalama işaretleri yazıda anlama hizmet eden yardımcı unsurlar olarak kabul edilir.

Sınırlılık

Bu çalışmada, TDK *Yazım Kılavuzu*'nda noktalama işaretleri arasında yer almayan fakat dil kullanıcılarının anlamı genişletmek için tercih ettiği ünlemler soru işaretinin (!) Türkçe ve başka dillerin imlasında yeri olup olmadığına, TDK'nin eski kılavuzlarında ve Kurum dışı yayımlanan kılavuzlarda bu işareten söz edilip edilmediğine ve bu ikili işaretin çeşitli metinlerde cümleye ne tür anlamlar kazandırdığına değinilecektir.

Noktalama İşaretleri

Nokta, virgül, noktalı virgül, soru işareti, ünlem işareti, üç nokta, iki nokta, kesme işareti, tırnak işareti, eğik çizgi, kısa çizgi, konuşma çizgisi, köşeli ayraç, yay ayraç, tırnak işareti, denden işareti ve başka birkaç işareten oluşan noktalama işaretleri yazıda anlamı belirgin hâle getirmek için kullanılan dil göstergeleridir. Noktalama işaretleri, cümleyi oluşturan unsurların görev ve anlamını belirlemenin yanı sıra konuşmanın sağladığı jest-mimik, vurgu ve tonlama gibi anlamı tamamlayan unsurların yazıdaki karşılığıdır. Muhammed'e göre (2004, s. 87) okuma eyleminin doğru bir şekilde gerçekleşmesi, noktalama işaretlerinin varlığına bağlıdır.

Noktalama işaretleri MÖ 2. yüzyılda Bizanslı Aristophanes tarafından üç noktanın kullanımıyla başlamıştır (Koç, 2017, s. 322). Roma yazıtlarında MÖ 2. yüzyılın başına kadar Latince belgeler ve kitaplarda kelimeler noktalarla bölünürdü, konu değişikliğinde ise yeni paragrafa başlanırdı (URL-1). Noktalama işaretleri önceleri sadece nokta, yan yana iki nokta ve virgülden ibaretken zamanla diğer işaretler yazıya eklenmiştir. Özellikle 16. yüzyıl sonrasında matbaanın icadı ve yaygınlık kazanmasıyla noktalama işaretlerinin bir standarda kavuştuğu görülür (Koç, 2017, s. 323).

Türkçenin ilk yazılı belgeleri olan Orhun ve Yenisey Yazıtları'na bakıldığında kelimeleri birbirinden ayırmak için kullanılan iki nokta (:) dışında herhangi bir noktalama işaretinin kullanılmadığı görülmektedir. Göktürklerden sonra tarih sahnesine çıkan ve Manihest Uygurların kullandığı Manihey alfabesinde ise cümleleri birbirinden ayırmak için kırmızı bir daire içinde iki nokta, daha sonra kabul ettikleri Uygur alfabesiyle oluşturdukları yazı sisteminde ise cümleleri birbirinden ayırmak için yan yana iki nokta kullanılmıştır (Koç, 2017, s. 324). Klasik Türk edebiyatı divan tertiplerinde noktalama işaretleri kullanılmamıştır. Bugün kullanılan noktalama işaretleri, Tanzimat Dönemi tercüme metinleriyle imlaya dâhil edilmiştir. Türkçede noktalama işaretlerinin bugünkü anlamda kullanılması, Tanzimat Dönemi'yle başlamıştır (Durukoğlu ve Büyükelçi, 2018, s. 13).

Yazım Kılavuzlarında Soru İşareti ve Ünlem İşareti

Soru işaretinin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili çeşitli teoriler olmakla birlikte Romalılar döneminde soru anlamındaki *quaestio* kelimesinin değişimi ve dönüşümü teorisi akla yatkın görünmektedir (URL-2):

quaestio quaestio qo < 9 9 ? ?

Görsel: 1

Bilinmeyene işaret eden bu sembolün İspanyolcada ters yazılması (¿) gibi birkaç farklılık dışında dünya dillerinin hemen hepsinde kullanıldığı bilinmekte, Türkiye Türkçesinde 1941'den beri yayımlanan imla kılavuzlarında yer almaktadır. Latin harflerinin kabulü sonrasında eski ve yeni harflerle kelime dizininin ibaret olan *İmla Lûgati*'nde yazım kuralları ve noktalama işaretleri ile ilgili bölümler bulunmazken kelime dizini dışında büyük harflerin ve kesme işaretinin kullanıldığı yerlerle ilgili bazı açıklamalara yer verilmiştir (Dil Encümeni, 1928).

TDK (Türk Dil Kurumu) *Yazım Kılavuzu*'na göre "duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlelerin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere noktalama işaretleri kullanılır (2021, s. 27).

TDK *Yazım Kılavuzu*'nda soru işareti ve ünlem işaretinin kullanımıyla ilgili şu açıklama ve örnekler yer almaktadır (2021, s. 33-34):

Soru İşareti (?)

1. Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur:

Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı? (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Atatürk bana sordu:

— *Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?* (Falih Rıfki Atay)

2. Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur:

Gümrükteki memur başını kaldırdı:

— *Adımız?*

3. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır: *Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?) vb.*

1496 (?) yılında doğan Fuzuli...

Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.

UYARI: *mi / mi* ekini alan yan cümle temel cümlelerin zarf tümleci olduğunda cümlelerin sonuna soru işareti konmaz: *Akşam oldu mu sürüler döner. Hava karardı mı eve gideriz.*

Bahar gelip de nehir çağıl çağıl kabarmaya başlamaz mı içimi geri kalmış bir saat huzursuzluğu kaplardı. (Haldun Taner)

UYARI: Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?

Üsküdar'dan mı, Hisar'dan mı, Kavaklardan mı? (Yahya Kemal Beyatlı)

DD (Dil Derneği) *Yazım Kılavuzu* (2019, s. 62-63) bu üç maddedeki kullanımlar dışında soru işaretinin iki farklı kullanımına daha yer vermiştir:

1. *Küçümsemek, yermek, alay etmek için ilgili sözcüğün ya da tümcenin sonuna ayraç içinde konur; ünlem ve üç nokta imiyle birlikte de kullanılır:*

Ününü şanı (?) bilmez miyiz, bütün ülke tanır onu...

2. *Kimi tümceler vurguyla ya da “ya, ha” gibi ünlemlerle soru anlamı kazanır. Bu türden tümceler sonuna soru imi konur.*

Demek bize inanmıyorsun ha?

Ya beklenen gelmezse?

Ünlem İşareti (!)

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur: *Hava ne kadar da sıcak! Aşk olsun! Ne kadar akıllı adamlar var! Vah vah!*

Ne mutlu Türk’üm diyene! (Atatürk)

2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri! (Atatürk)

UYARI: Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlelerin sonuna da konabilir:

Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken

Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)

3. Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır:

İsteseymiş bir günde bitirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).

TDK *Yazım Kılavuzu*’nda yer almayan ünlemler soru işareti konusunu “Ünlem mi, soru işareti mi?” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alan Faysal Okan Atasoy, bazı cümlelerin hem ünlem hem de soru anlamı taşıdığı için cümlelerin sonuna hangi işaretin getirilmesi gerektiğinin bir sorun olduğuna değinmektedir (2018, s. 290-291). Gençan ise bu tür cümlelerde ünlem anlamını belirginleştirmek isteyenlerin ünlem imini, soru anlamını belirginleştirmek isteyenlerin soru imini kullandığını; sözün yarıda kesildiği durumlarda iki anlamı bir tutmak isteyenlerin ünlemler soru imini (!) kullandığını belirtir (1971, s. 463). Gençan, söz yarıda kesildiği için bu tür cümlelerde üç noktayı tamamlamak için soru ve ünlem işaretlerinden sonra bir de nokta koymayı uygun görmüştür. Atasoy, TDK *Yazım Kılavuzu*’nda (2021) bu ikili işarete yer verilmemiş olmasını doğru bulmakta; cümlelerin bağlam içinde anlam kazandığına değinerek cümlede anlatılmak istenen soru yoluyla anlatılmışsa bu cümlelerin, ünlemin alanına da girse soru işaretiyle bitirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (2018, s. 291).

Atasoy, Nihat Aytürk’ten (2007: 176) aktardığı “-Tabii, SABANCI konuşmayacak da kim konuşacak?! dedi.” cümlesinde *...konuşmayacak da kim konuşacak* sözünün sonuna getirilen ?! işaretinin gereksiz olduğunu, bu cümlelerin sonuna sadece soru işareti konmasının doğru olduğunu savunur (2018, s. 291). TDK *Yazım Kılavuzu* (2021) da Atasoy gibi düşünüp bu işareti *Kılavuz*’a almayarak örtük biçimde ünlemler soru işaretinin gereksiz olduğu yönündeki görüşünü açık etmektedir.

Dil Encümeninin yeni alfabeyle hazırlanan 1928 tarihli *İmlâ Lûgati*'nden sonra Türk Dil Kurumu tarafından ilk kez hazırlanan 1941 tarihli *İmlâ Kılavuzu*; beğenilmeyen, şaşılana, ne demek istenildiği sorulan yerlerde duyguların aşırılığını göstermek amacıyla hem soru hem nida işaretinin bir arada kullanıldığı yönünde bir tespit bulunarak bu ikili kullanımın doğruluğunu kabul eder (s. XLII). 1965 tarihli *Yeni İmlâ Kılavuzu* da bu tür cümlelerin sonuna birkaç soru (??), birkaç ünlem (!!) veya hem soru hem ünlem işareti (!) konulduğu tespitine yer vermekle yine bu kullanımın doğruluğuna işaret eder (TDK, 1965, s. 36). Bu madde, birçok yenilik barındıran 1977 tarihli *Yeni Yazım Kılavuzu*'nda yer almaz fakat “Ünlem İmi (!)” başlığı altında verilen b) maddesinde bu işaretin küçümsemek, yermek, alay bildirmek için ilgili sözcüğün ya da tümcenin sonunda kimi kez soru imiyle kullanıldığına işaret edilmekte ve “her gece sabahlara dek çalışırdı (!)” cümlesi örnek gösterilmektedir (TDK, 1977, s. 43). Balyemez, bu ikili işaretin (!) 1941 tarihli *İmlâ Kılavuzu*'nda yer almaya başlayıp 1977 tarihli *Yeni Yazım Kılavuzu*'na kadar bir madde olarak bulunduğu, o tarihten sonra kılavuzlardan çıkarıldığı tespitinde bulunur (2022, s. 225). Fakat bu ikili kullanım, 1977 tarihli *Yeni Yazım Kılavuzu*'nda yukarıda da ifade edildiği gibi “Ünlem İmi” başlığı altında farklı bir görev ve tanımla yer bulmuştur.

Ünlemlî soru işareti (!) TDK'nin 1977'den sonraki kılavuzlarında yer almazken Püsküllüoğlu, “Ünlem İmi” başlığı altında bu işaretin ayrıç içinde “küçümseme, alay, şaşkı, inanmama, yerme” anlamlarını vereceğini belirttiğinden sonra “Bu erekle, kimi zaman soru imiyle birlikte de kullanılabilir: *Kendisi büyük (!) bir ozanmış da...*” açıklamasına ve örneğine yer vermiştir (2021, s. 35). Püsküllüoğlu'nun işaret ettiği ayrıç içinde ünlemlî soru işareti (!) kullanımının imlada yeri yoktur. Bunun yerine “alay, kinaye, küçümseme” anlamları için yay ayrıç içinde ünlem işareti (!) kullanılmaktadır (TDK, 2021, s. 34).

DD *Yazım Kılavuzu*'nda ise soru işaretinin ünlem ve üç nokta imiyle kullanılabileceğine işaret edilerek “Ay, bayıldım sana?!” ve “Ya gelirse?!...” örnekleri yer almaktadır (2019, s. 63).

DD *Yazım Kılavuzu*'nda (2019) ve Püsküllüoğlu'nun *Yazım Kılavuzu*'nda (2021) her ne kadar işlevi daraltılmış olsa da ünlemlî soru işaretine (!) yer verilmesi, bu ikili işaretin kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir. TDK'nin 1977'den sonra yayımladığı kılavuzlardan bu işaretin hangi saikle kaldırıldığı hiçbir baskıda izah edilmez. Hâlbuki bu ikili işaret birçok Batı dilinde ve Türkçede bugün yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ünlemlî Soru İşaretinin Dil ve İmladaki Yeri

Genel sözlükler ve yazım kılavuzları dildeki söz varlığını tespit etmekle birlikte dil kullanıcısının eğilimlerini, yazarların oluşturdukları bağlamlarda dile kattıkları yeni kullanım ve anlamları kayda geçirmek gibi bir görevi de üstlenmektedir. En az çabayla ve en az işaretle anlatma ihtiyacı, dil kullanıcısını çoğu kez kısa anlatımlara ve kısa işaretlemelere yönlendirmektedir. Özellikle dijital çağda birçok kelimenin kısaltıldığı, az sözle ve az işaretle çok anlam aktarılacak istendiği bilinmektedir. Buna rağmen internet içerik yazarlarının ünlem veya soru işaretinden birini tercih etmek yerine kılavuzlarda yer almayan ikili bir noktalama işareti olan ünlemlî soru işaretini (!) kullanmaları, bu işaretin dilde yerinin olduğunun kanıtlarından biri olarak görülmelidir.

Notdquist (2023), bu işaretin standart dışı bir noktalama işareti olduğu ve retorik bir soruyu veya aynı anda soru ve ünlem ifadesini sonlandırmak için kullanıldığını ifade eder. *New York Times*'ta bu işaretin bir yüz buruşturma ve omuz silkmenin tipografik karşılığı olduğuna, o dönemde bu işaretin bazı yazı tipleri ve daktilo şirketleri tarafından tanındığına değinilir (URL-3). *Diccio-*

nario panhispanico dudas'ta (*Pan-İspanik Şüphe Sözlüğü*) ise İspanyolca imlada bu ikili tercihin özel bir kullanım olarak yer aldığına işaret edilir (URL-4).

Aktaş ve Yağoob, “alametü'l-istifhâmı ta'accübiye” başlığı altında Ahmed'den (2003, s. 48) aktararak şaşırma, beğenme, üzüntü, sevinç anlamlarını taşıyan soru cümleleri için Arapçada ünlemli soru işareti kullanıldığına, TDK *Yazım Kılavuzu*'nun kurallarını dikkate alarak bu ikili işaret yerine Türkçede sadece soru işaretinin kullanıldığına değinmiş ve şu örneği vermiştir (2021, s. 15): أَتَيْتَ فَصَلْتَ هَذَا؟ (Sen mi yaptın bunu?)

İnterrobang, adını birleştirmeyi amaçladığı noktalama işaretenin alır; *interro*, soru işareti için kullanılan teknik terim olan «soru noktası»ndan, *bang* ise matbaacıların ünlem işareti için kullandıkları argo kelimedenden gelir (Konya, 2024). Unicode'da 2049 numarasıyla diğer noktalama işaretleri başlığı altında verilen interrobang için “kafası karışmak” anlamına gelen İngilizce *confuse* açıklaması yer almaktadır (URL-5).

Bu işaretin icadı Martin Spekter'e atfedilse de işaretin ismi, Spekter'in *Type Talks* dergisinin bir okuyucusu tarafından önerilir (Notdquist, 2023). Konya ise (2024) “Metin yazarlarının şaşkın veya retorik bir soru üretmek için ünlem ve soru işaretlerini birleştirme eğiliminden bıkmış olan Spekter, bu ‘çirkin, acemice yapılmış yapıyı’ değiştirecek bir çözüm önermiş ve bunun sonucunda interrobang doğmuştur.” tespitinde bulunur.

The American Heritage Dictionary of the English Language'da “Bir ünlem işaretinin üzerine soru işareti konulmuş, aynı anda hem soru hem de ünlem ifadesini sonlandırmak için kullanılan noktalama işareti.” olarak tanımlanmaktadır (URL-6).

Ünlemli Soru İşaretinin Kullanımı ve Anlama Etkisi

Noktalama işaretlerinin cümlenin anlamını tamamlama, değiştirme hatta kelimenin sözlük anlamının dışında bambaşka bir anlama işaret etme görevi vardır. Bunun yanı sıra yazıda işaretlenmeyen ve anlamın tamamlanması için gerekli görülen parçalar üstü göstergelerden vurgu ve tonlamanın bazı noktalama işaretleri yardımıyla mümkün hâle getirildiği görülür.

1. Örnek: *Ne yaptın?!*

“Ne yaptın?” sorusuyla “Ne yaptın?!” sorusunun anlamındaki farklılığı şöyle izah etmek mümkündür: Birincisinde soru, muhatapla ilgili bilgi almak amacıyla ve onun hangi eylemi gerçekleştirdiği konusunda bilgi vermesinin istenildiği durumlarda sorulan bir soruyken ikincisi soru anlamından öte, muhatapın o eylemi gerçekleştirmiş olmasını kabullenememe, yapılmaması gereken fiil karşısında tepkisini dile getirme, hatta muhatapı paylama amacıyla söylenmiştir. Soru işareti, cümleyi aynı zamanda sözde soru cümlesine dönüştürmüştür.

2. örnek:

- *Yarın tatile çıkıyoruz.*
- *Gerçekten mi?!*

Bu diyalogda “Gerçekten mi?!” cümlesinde soru işaretiyle, verilen bilginin soru yoluyla teyit edilmesinin istendiği belirtilmekte, birinci konuşurun aktardığı bilgiden ikinci konuşurun duyduğu memnuniyet de ünlem işaretiyle gösterilmektedir. Sadece soru işareti kullanılmış olması durumunda cümledeki memnuniyet anlamı ihmal edilmiş olacaktır.

Ünlemlı soru işaretının şu farklı kullanımlarına rastlanmış ve bu kullanımların anlamı genişlettiği görölmüştür:

- a. *Hepimiz Müslümanız bunca ileri gitmek niye?! (Uçurum, 2013).*
- b. *Niye kimse inanmıyor bana ya?! (URL-7).*
- c. *Hani Bize, Hani Bize?! (Çınar, 2024).*
- ç. *Afyon yine tt oldu!.. Bakın neden?!.. (Afyon Haber, 2024).*
- d. *Afıtap ne demek arkadaşlar?! (URL-8).*
- e. *Nereden Nereye?! (Bulut, 2021).*
- f. *“Farsçanın ait olduğu Hint-Avrupa dil ailesinin tipolojik özelliğine aykırı bir durum oluşturmaz mı?!” (Karini, 2014, s. 835).*
- g. *“... hangi güç orayı çizmelerinin altında ezmeyi göze alabilirdi, söyleyin?!.” (Emre, 2024a).*
- ğ. *“... başkalarına yaklaşırken kendimizi terk edişimizin faturası bu, başka ne denebilir?!.” (Emre, 2024b).*
- h. *Fiziksel ve Zihinsel İstila nasıl olur..!? (Yurtsever, 2024).*
- ı. *Teneke Gibi İçi Boş Olup, Ses Çıkartanlar Adam Olamaz!?!... (Bakıcı, 2024).*
- i. *Neden YERLİYİZ!? Neden MİLLİYİZ!? (Mutlu, 2024).*
- j. *Neden Herkes Hukukçulara Korkarak Yaklaşıyor!? (URL-9).*
- k. *Neyi, Neden, Nasıl Anlatıyor Karikatür Kim, Niye Çiziyor !?!.. (Şenyapılı, 2003).*
- l. *“Jale sen ne yaptın!?” (URL-10).*
- m. *Kardelen Ahmet napıyorsun bana söyle!?! (Sağsöz, 2020).*

Bulgular

Yukarıdaki örneklerde göröldüğu üzere bu işaretin hem /?!/ hem de !?!/ olmak üzere iki farklı biçimi kullanılmaktadır. Ayrıca bu işaretlerin öncesinde ve sonrasında nokta veya üç nokta kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır.

a'daki kullanım, söz konusu durumun kabul edilebilir olmadığını ifade etmeyi amaçlamaktadır. Bu örnekte soru işaretinden sonra ünlem işareti kullanılmamış olsaydı yine benzer bir anlamdan söz etmek mümkün olacaktı fakat cümlenin sonuna konulan ünlem işareti, “ileri gitmiş olma” anlamını kabul edilemez bir durum olarak yüksek perdeden ifade etme biçiminde genişletmiştir. Nasıl ki “Gel.” cümlesiyle “Gel!” cümlesi anlamca ve ifade sınırları bakımından farklılık gösteriyorsa bu cümlede de sondaki ünlem işareti, cümleye “Lütfen ... konusunda daha fazla ileri gitmeyelim!” anlamı katarak soruyla verilen “daha fazla ileri gitmemeliyiz” anlamının keskinliğini ve sert üslubunu yumuşatmaktadır.

Soru işaretinden sonra kullanılan ünlem işareti *b*'de “sızlanma” anlamı, *c*'de “serzeniş”, *ç*'de “ilginçlik”, *d*'de “çaresizlik sebebiyle rica”, *e*'de “inanılması güç durumu kuvvetlendirme”, *f*'de “olumsuz soru yoluyla olumlu anlam” kazandırma, *g* ve *ğ*'de “soru yoluyla kazandırılan olumsuzluğu pekiştirme” anlamlarını karşılamaktadır. *h*, *ı*, *i*, *j*, *k*, *l* ve *m* örneklerinde ünlem işaretinden

sonra soru işaretinin kullanıldığı görölmektedir. Soru anlamı taşımadığı için *t*'daki kullanıma pek rastlanmaz ve bu tercih doğru olduğunu söylemek mümkün değildir.

İnternet yazıları için *Google* arama motorunu ölçüt aldığımızda “?!” aramasının 542 milyon sonuç verdiği, “!?” aramasının ise 410 milyon sonuç verdiği görölmektedir (URL-11). Bu veri, /?!/ kullanımının daha yaygın ve benimsenmiş olduğunu göstermektedir. Bu ikili işaretlerin satranç oyunu notasyonunda da kullanıldığı ve ?! şüpheli hareket/yanlışlık, !? ise ilginç hareket işaretleme olarak kullanıldığı bilinmektedir (URL-12). Yazıda ise bu ikili kombinasyonun hayli kafa karıştırdığına şahit olunmaktadır. Hâl böyleyken bu ikili kombinasyondan her ikisinin kullanımının da anlama hizmet ettiği düşünölebilir fakat bu tür kullanımlarda öncelikli anlamın soru olduğu ve soru anlamı üzerinden cümlenin anlamını genişletmek amacıyla ünlem işareti kullanıldığı düşünöldüğünde sadece /?!/ işaretinin kullanılması yerinde ve yeterli olacaktır.

Sonuç

Noktalama işaretleri, yazıda anlama hizmet eden ve anlamı tamamlayan göstergelerdir. Dildeki göstergeler ayrı ayrı kullanılmak suretiyle anlama hizmet etmelerinin yanı sıra birleşik yapıda kullanılarak da belli bir anlama işaret etmektedir. Birer dil içi gösterge olan noktalama işaretleri de ayrı ayrı kullanılmalarının yanı sıra ikili kullanımlarla yeni görev ve işlev kazanmaktadır.

Yazım Kılavuzu'nda soru ve ünlem işaretlerinin sonuna eklenen üç noktanın, anlamı pekiştirmek için kullanıldığı (TDK, 2021, s. 33) tespitine ve kuralına yer verilerek ikili noktalama işaretlerinin varlığı kabul edilmekle birlikte ünlemlili soru işaretinin (?!) kullanımına değinilmemiştir.

TDK'nin 1977'den önce yayımlanan kılavuzlarında yer bulan ünlemlili soru işareti (?!); bazı araştırmacılar ve yazarlar tarafından imlada yeri olduğu düşünölecek kullanılmakta, *DD Yazım Kılavuzu* ve Püsküllüoğlu'nun *Yazım Kılavuzu* da bu ikili işaretin imlada varlığını kabul ederek kullanım amacıyla ilgili bilgiler barındırmaktadır.

Tespit ettiğimiz örnekler, bu ikili noktalama işaretinin dilde var olduğunu ve anlama hizmet ederek “sızlanma, ilginçlik, çaresizlik, rica, inanılması güç durumu kuvvetlendirme, olumsuz soru yoluyla olumlu anlama işaret etme, ileri gitmiş olma” gibi anlamlarla cümlenin anlamını genişlettiğini göstermektedir. Bu örnekler ve tespitler, ünlemlili soru işaretinin (?!) bir noktalama işareti olarak TDK *Yazım Kılavuzu*'a dâhil edilmesinin yerinde olacağını göstermektedir.

Extended Abstract

Punctuation marks such as periods, commas, semicolons, question marks, exclamation marks, ellipses, colons, apostrophes, quotation marks, slashes, hyphens, dashes, brackets, parentheses, quotation marks, ditto marks, and several other symbols are linguistic tools used to clarify meaning in writing. Punctuation marks are employed in written language to express emotions and thoughts more clearly and, like other linguistic indicators, serve meaning, influence it in certain ways, complement it, and guide the reader.

Writing guides provide detailed information on the use of punctuation marks, explaining with examples their purposes, contexts, and the grammatical and semantic reasons for their necessity. Beyond standard punctuation marks, the Turkish Language Association's (Türk Dil Kurumu) current Writing Guide (*Yazım Kılavuzu*) does not include the exclamatory question mark (?!), which, while not officially recognized, is employed by some authors across various text types to add depth and nuance to

meaning. This mark conveys combined connotations of “reproach, lamentation, complaint, anger, astonishment, confusion, or peculiarity,” adding both question and exclamation tones to sentences.

This study will discuss whether the exclamatory question mark (?!), not included in the Turkish Language Association’s Writing Guide but preferred by language users to enrich meaning, has a place in the orthography of Turkish and other languages. It will examine whether this dual punctuation mark is mentioned in older Turkish Language Association guides or guides published independently of the institution and explore the meanings it imparts to sentences in various texts.

While the exclamatory question mark (?!), absent in the Turkish Language Association Writing Guide since 1977, is excluded, it is included in the guides by Püsküllüoğlu and the Turkish Language Association. Notdquist (2023) describes this mark as a non-standard punctuation symbol used to end rhetorical questions or statements that simultaneously convey a question and an exclamation. The New York Times notes that this mark was considered a typographic equivalent of a shrug or a grimace and that it was recognized by some typewriters and font companies during its time (February 16, 1968).

In the examples above, the usage in (a) aims to convey that the situation is unacceptable. Without the exclamation mark following the question mark, a similar meaning could be inferred, but the addition of the exclamation mark amplifies the tone, emphasizing the “going too far” meaning as an intolerable situation. Just as “Come.” and “Come!” differ in tone and boundaries of expression, the exclamation mark in this example softens the sharpness and stern tone of the question, imparting a nuance of “Please let’s not go any further!”

The exclamation mark following the question mark conveys different meanings in each case: “complaint” in (b), “reproach” in (c), “peculiarity” in (ç), “plea out of desperation” in (d), “emphasizing an incredible situation” in (e), “affirmative meaning through a negative question” in (f), and “reinforcing negativity through a question” in (g) and (ğ). In examples (h), (ı), (i), (j), (k), (l), and (m), the exclamation mark precedes the question mark. Since (ı) does not convey a question, this usage is rare and may not be considered correct.

Punctuation marks are indicators that serve and complete the meaning in writing. Signs in language not only serve meaning by being used separately, but they can also be used in a combined structure to indicate a certain meaning. In the written language, punctuation marks, in addition to being used separately, gain new functions and functions through dual use. Examples of this are the signs /?.../ and /!.../, which do not have special names but are always included in spelling guides. In the Spelling Guide, it is stated that the three dots added to the end of question and exclamation marks are used to reinforce the meaning (2021, p. 33). However, the exclamatory question mark (?!), which we also encounter in Western languages and Arabic, is used by many writers in Turkish texts today.) usage is not mentioned.

The examples identified demonstrate that this dual punctuation mark exists in the language and expands sentence meanings by serving as a tool for “complaint, peculiarity, desperation, plea, emphasizing incredible situations, signaling affirmative meaning through negative questions, and implying going too far.” Based on this observation, it would be appropriate to include the exclamatory question mark (?!), along with its usage areas, in the Writing Guide.

Kaynakça

- Afyon Haber (10.08.2024). Afyon yine tt oldu!.. Bakın neden?!.. <https://www.afyonhaber.com/afyon-yine-tt-oldu1-bakin-neden> (Erişim Tarihi: 2024).
- Ahmed, C. A. (2003). *el-Kâfi fil-ımlâ' ve't-terkîm*. Kahire: Câmi'atu'l-Kâhire.
- Aktaş, O. ve Yaçoob, L. H. (2021). “Noktalama İşaretlerinin Anlama Etkisi Bakımından Arapça ve Türkçenin Karşılaştırılması”. *International Journal Of Filologia (IJOF)*, Yıl: 4, Sayı: 6.
- Atasoy, F. O. (2018). *Türkçede Noktalama, Sorunlar-Çözümler-Teklifler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aytürk, N. (2007). *Protokol Yöntemi*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Bakıcı, S. (16.10.2024). “Teneke Gibi İçi Boş Olup, Ses Çıkartanlar Adam Olamaz!?!”. *Yıldırım*. <https://www.yildirimgazetesi.com/teneke-gibi-ici-bos-olup-ses-cikartanlar-adam-olamaz> (Erişim Tarihi: 2024).
- Bulut, T. (2021). *Nereden Nereye?!*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Çınar, G. (24.07.2024). “Hani Bize, Hani Bize?!”. <https://www.rekabetregulasyon.com/hani-bize-hani-bize-turkiyedeki-iphone-kullanicilari-neden-nfc-ile-odeme-yapamiyor/> (Erişim Tarihi: 2024).
- Dil Derneği (2019). *Yazım Kılavuzu*, 11. Baskı. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Dil Encümeni (1928). *İmlâ Lûgati*. İstanbul: Devlet Mabaası.
- Durukoğlu, S. ve Büyükelçi, B. (2018). “Türk Dilinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı ve Tarihi Gelişimi”. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 6(14):11-26. doi: 10.31126/akrajournal.373228.
- Emre, İ. (28.08.2024a). “Çenesi düşük babalar”. *Milat Gazetesi*. <https://www.milatgazetesi.com/yazarlar/cenesi-dusuk-babalar-9990/> (Erişim Tarihi: 2024).
- Emre, İ. (21.11.2024b). “Vicdanın İflası”. *Milat Gazetesi*. <https://www.milatgazetesi.com/yazarlar/vicdanin-iflasi-3262/> (Erişim Tarihi: 2024).
- Gencan, T. N. (1971). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karini, J. (2014). “Türk - Fars Dil İlişikleri: Farsçada İyelik Eklerinin Kullanımı”. *Turkish Studies*, Volume 9/3 Winter 2014, 833-843.
- Koç, A. (2017). “Noktalama İşaretlerinin Tarihçesi”. *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*. Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Erdal Şahin. İstanbul: Ka Kitap.
- Konya, K. (03.02.2024). “What Is an Interrobang?! Definition and Examples”. *Grammarly*. <https://www.grammarly.com/blog/punctuation-capitalization/say-what-meet-the-interrobang/> (Erişim Tarihi: 2024).
- Muhammed, H. A. (2004). *et-Tahrîru'l-edeбі*. 5. bs. Riyad: Mektebetu'l-Ubeykân.
- Mutlu, T. (14.08.2024). “Neden YERLİYİZ!? Neden MİLLİYİZ!?”. *X (Twitter)*. <https://x.com/TeomanMutlu/status/1812518507197698487> (Erişim Tarihi: 2024).

Nordquist, R. (05.04.2023). “Interrobang”. *ThoughtCo*. [thoughtco.com/interrobang-punctuation-term-1691181](https://www.thoughtco.com/interrobang-punctuation-term-1691181). (Erişim Tarihi: 2024).

Püsküllüoğlu, A. (2021). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Sağsöz, O. (18.11.2020). “Kardelen Ahmet nâpiyorsun bana söyle!?”. *Erzurum Ajans*. https://www.erkurumajans.com/kardelen-ahmet-napiyorsun-bana-soyle_110703m.html (Erişim Tarihi: 2024).

Şenyapılı, Ö. (2003). *Neyi, Neden, Nasıl Anlatıyor Karikatür Kim, Niye Çiziyor !?..* Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.

TDK (1941). *İmlâ Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK (1965). *Yeni İmlâ Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK (1977). *Yeni Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK (2021). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uçurum, M. (24.08.2013). “Hepimiz Müslümanız bunca ileri gitmek niye?!”. *Türkiye Yazarlar Birliği*. <https://www.tyb.org.tr/hepimiz-muslumaniz-bunca-ileri-gitmek-niye-11994h.htm> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-1 (17.02.2025). “punctuation”. *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/punctuation> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-2 (07.12.2024). “Question mark”. *Wikipedia*. [https://simple.wikipedia.org/wiki/Question_mark#:~:text=The%20question%20mark%20\(%3F\)%20is%20sentence%20when%20asking%20a%20question.&text=The%20symbol%20is%20thought%20to%20symbol%20that%20we%20use%20today](https://simple.wikipedia.org/wiki/Question_mark#:~:text=The%20question%20mark%20(%3F)%20is%20sentence%20when%20asking%20a%20question.&text=The%20symbol%20is%20thought%20to%20symbol%20that%20we%20use%20today). (Erişim Tarihi: 2024).

URL-3 (16.02.1988). “Martin Speckter, 73, Creator of Interrobang”. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/1988/02/16/obituaries/martin-k-speckter-73-creator-of-interrobang.html> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-4 (26.02.2025). “Signos de interrogación y exclamación”. *Diccionario panhispanico dudas*. <https://www.rae.es/dpd/signos%20de%20interrogaci%C3%B3n%20y%20exclamaci%C3%B3n#3d> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-5 (ty.). *Unicode Utilities*. <https://util.unicode.org/UnicodeJsps/character.jsp?a=2049> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-6 (ty.). *The American Heritage Dictionary of the English Language*. <https://ahdictionary.com/word/search.html?id=I5217000> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-7 (22.12.2021). *Kanal D*. <https://www.facebook.com/kanald/videos/248925020597380> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-8 (02.04.2017). *HiNative*. <https://tr.hinative.com/questions/2236028> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-9 (05.05.2009). *Türk Hukuk Sitesi*. <https://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=38374> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-10 (18.04.2024). *Youtube*. <https://www.youtube.com/watch?v=cmXM-3kldVI> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-11 (ty.). *Google*. <https://www.google.com> (Erişim Tarihi: 2024).

URL-12 (15.02.2025). “Satranç açıklama sembolleri”. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Chess_annotation_symbols (Erişim Tarihi: 2025).

Yurtsever, Y. (20.04.2024). “Fiziksel ve Zihinsel İstila nasıl olur..!?” . *İzmir Kent Haber*. <https://www.izmirkenthaber.com.tr/yazarlar/yilmaz-yurtsever/fiziksel-ve-zihinsel-istila-nasil-olur/622/> (Erişim Tarihi: 2024).